

Ο εκπαιδευτικός στο διάσελο μιας νέας εποχής

Παπαντώνης Βασίλειος, Δάσκαλος*

Η τεχνολογική έκρηξη και η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας.

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο, ότι η εκπ/ση τα τελευταία χρόνια βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος. Βέβαια, κάτι τέτοιο ούτε πρωτόγνωρο είναι – όπως ίσως νομίζουν μερικοί-ούτε παράδοξο. Η ιστορία της παιδείας δείχνει, ότι κάθε ευρύτερη κοινωνική ή πολιτική ή οικονομική αλλαγή, επιφέρει αναπόδραστα και τις σύστοιχες αλλαγές στην εκπαίδευση.

Η τεχνολογική έκρηξη που συντελέστηκε τις τελευταίες δεκαετίες και κυρίως η αύξουσα παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, θα απαιτήσουν σοβαρές επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο, προκειμένου να εξασφαλιστούν οι απαιτήσεις των μελλοντικών εργασιών για δεξιότητες και προσόντα. Στο άμεσο μέλλον, εκείνο που θα κρίνει την ανάπτυξη μιας επιχείρησης ή μιας χώρας, θα είναι η ικανότητα να εκμεταλλεύεται την παγκόσμια διαθέσιμη γνώση και να την καθιστά παραγωγική. Συνακόλουθα, όσοι θα επιμένουν στις παραδοσιακές προσεγγίσεις, δε θα μπορούν να αντιμετωπίσουν τις αυριανές προκλήσεις. Όσοι επιμένουν να λειτουργούν με πνεύμα εθνικής εσωστρέφειας, θα μείνουν έξω από τις εξελίξεις, γιατί το εκπ/κό σύστημα, που δημιουργήθηκε με την εμφάνιση και κατίσχυση του εθνικού κράτους και της κλειστής εθνικής οικονομίας, θα είναι αναποτελεσματικό στην αντιμετώπιση του νέου κόσμου του 21^{ου} αιώνα.

Ο Πήτερ Ντράκερ σημειώνει τον κίνδυνο να υπάρξει μια ρήξη μεταξύ μιας μειονότητας ικανής να κινείται στο νέο αυτό κόσμο και μιας πλειονότητας που θα αισθάνεται να την ξεπερνάνε τα γεγονότα.

Οι εκθέσεις ΕΕ και ΟΥΝΕΣΚΟ για την παιδεία και εκπ/ση.

Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται μέσα από τις εκθέσεις που συστήθηκαν από δύο πολύ μεγάλους οργανισμούς, όπως η ΕΕ και η ΟΥΝΕΣΚΟ. Η έκθεση της ΕΕ είναι η περίφημη «Λευκή Βίβλος» (Βρουξέλες 1995) με τίτλο «Διδασκαλία και

* Πτυχιούχος Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λαμίας, Πτυχιούχος Νομικής Σχολής-Νομικό Τμήμα - Πανεπιστημίου Αθηνών, Δευτεροετής μετεκπαιδευόμενος στο Μ.Δ.Δ.Ε.

μάθηση-Προς την κοινωνία της γνώσης» και η έκθεση της ΟΥΝΕΣΚΟ με τίτλο: «Εκπ/ση: Ο θησαυρός που κρύβει μέσα της» (Παρίσι 1996).

Πιστεύουμε, ότι αυτά τα κείμενα δίνουν -αχνά προς το παρόν-την αυριανή αλλά τόσο κοντινή εικόνα του εκπ/κού. Μια εικόνα διαφορετική από αυτή που έχουμε συνηθίσει, αφού ο ρόλος του δασκάλου αναθεωρείται και γίνεται πλέον ο διαχειριστής της γνώσης και όχι αυτός που παραδίδει τη γνώση.

Δια βίου μάθηση

Μέσα στα παραπάνω κείμενα η δια βίου εκπ/ση «θεωρείται κλειδί για την είσοδο στον 21^ο αιώνα και προϋπόθεση, για την απαραίτητη προσαρμογή στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας και τον καλύτερο έλεγχο του χρόνου και των ρυθμών του ατόμου». Με άλλα λόγια η αλλαγή των παραδοσιακών σχέσεων εργασίας, όπου ο εργαζόμενος είχε ένα επάγγελμα πρέπει να θεωρείται δεδομένη. Το άτομο θα πρέπει να συμβιβαστεί με την ιδέα ότι στη ζωή του θα αλλάξει αρκετές φορές επάγγελμα, αφού ειδικά στις νέες τεχνολογίες η ρευστότητα των παραγωγικών σχέσεων και υπηρεσιών, θα έχει συνέπεια την αίσθηση του πρόσκαιρου και μετέωρου.

Κάτι τέτοιο όμως αντιβαίνει ίσως στην ανθρώπινη φύση και βέβαια ο μετέωρος άνθρωπος είναι εύκολα και πρόχειρα χειραγωγούμενος. Μοιάζει με ομογενοποιημένο άνθρωπο, ακριβώς αντίθετο από αυτόν που μέσα στη διαφορετικότητά τους οραματίστηκαν ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης ή ο Ρουσό, ο Χέγκελ και ο Μαρξ.

Ειδικά ο εκπ/κός μέσα στην επερχόμενη πολλαπλώς και πολυαξιακώς διαφημιζόμενη κοινωνία της γνώσης πρέπει να εμπλουτίζει τα εφόδιά του, ήτοι να συνηθίσει στην ιδέα της δια βίου μάθησης.

Ψήγματα αυτού του νέου τοπίου ήδη τα τελευταία χρόνια βιώνουμε, αφού ήδη η περιβαλλοντική εκπ/ση, η Διαθεματική προσέγγιση, η ευέλικτη ζώνη, τα ολοήμερα σχολεία, η διδασκαλία της τοπικής ιστορίας –ενδεικτικά μόνο αναφερόμενα-και το γενικότερο άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία, κάνουν τους εκπ/κούς να ασφυκτιούν και να ζητούν βοήθεια προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις νέες διδακτικές και παιδευτικές προκλήσεις.

Δεν είναι τυχαίο ότι ο ΟΟΣΑ σημειώνει: «ο ρόλος και η θέση των εκπ/κών στην Ευρώπη διέρχονται ένα άνευ προηγουμένου μεταβατικό στάδιο, ενώ καλούνται να ανταποκριθούν σε διαρκώς πιο σύνθετες απαιτήσεις».

Διαπολιτισμική αγωγή

Ο φαύλος κύκλος της οικονομικής ανέχειας αλλά και της πολιτικής αστάθειας σε χώρες της Αφρικής και της Ασίας, έχουν οδηγήσει σε αθρόα μετανάστευση στην Ευρώπη με αποτέλεσμα την ύπαρξη βαθμηδόν μιας πολυπολιτισμικής Ευρώπης. Αναντίρρητα, συμφωνώντας με τη φιλοσοφική σκέψη του Ρουσό και

το ηθικό δίκαιο του Καντ πρέπει να δεχτούμε ότι αποτελεί απαραίτητο φυσικό δίκαιο των μεταναστών, να δεχτούν την ιαματική επέμβαση της παιδευτικής και πολιτισμικής κολυμβήθρας του Δημόσιου σχολείου τα παιδιά τους, ώστε να μην αποτελούν «παιδιά ενός κατώτερου Θεού».

Γιατί μπορεί το σχολείο και η εκπ/ση, κατά τη ρήση του Bernstein, να «μη μπορεί να αντισταθμίσει την κοινωνία», μπορεί όμως να την κάνει πιο ανθρωπίνη και λιγότερο προσομοιαζόμενη με τη Νιτσεική κοινωνία του αριστοκρατεύοντος ανθρώπου, που κατισχύει των αδυνάτων οι οποίοι αποτελούν απλώς το συρφετό των απολαμβανόντων των ολίγων των δικαιωμάτων εν μέσω των πολλαπλών υποχρεώσεών των. Όμως η πρόκληση της εκπ/σης των οικονομικών μεταναστών δεν αντιμετωπίζεται παρά μόνο μέσα από την κατάλληλη εκπ/ση των εκπαιδευτικών και τη χρήση των κατάλληλων βιβλίων – ειδικών για την περίπτωση. Πάντα απαραίτητη, βέβαια, η συνεργασία σχολείου-κοινωνίας για την ομαλή ένταξή τους.

Ανομοιομορφία εκπαιδευτικών

Ιδιαίτερα σχετιζόμενα τα παραπάνω με το γεγονός, ότι το εκ/κό δυναμικό μας παρουσιάζει μια χωρίς τη θέλησή του, άρα και την ευθύνη του, ανομοιομορφία, οδηγεί σε αγωνιώδη ερωτήματα. Ας μην ξεχνάμε ότι υπάρχουν στην Α/θμια εκπ/ση Δάσκαλοι και Νηπιαγωγοί διετούς φοίτησης μέχρι την ίδρυση των Παιδ. Τμημάτων τεταρτοετούς φοίτησης (ν. 1268/82). Από κει και πέρα υπάρχουν για ένα διάστημα απόφοιτοι διετούς φοίτησης και 4ετούς φοίτησης. Επίσης υπάρχουν Δ/λοι και Ν/γοί, που έχουν εξομοιωθεί στα Παιδ. Τμήματα και άλλοι που δεν έχουν εξομοιωθεί.

Δεν πρέπει να ξεφεύγει της προσοχής μας ότι η μακρόχρονη παραμονή στην ανεργία οδηγεί τους πτυχιούχους Δ/λους στην απαξίωση της γνώσης από τη μια, αλλά και την επιθυμία τους από την άλλη για απόκτηση πτυχίου με μεγαλύτερη ευελιξία, ώστε να μην αισθάνονται τόσο έωλη την επαγγελματική τους σταδιοδρομία.

Για να έχουν την κατά το δυνατό μεγαλύτερη επιτυχία οι αλλαγές στην εκπ/ση, θα πρέπει οι μέθοδοι επιλογής εκ/κών να βελτιωθούν – όπως και έγινε πρόσφατα και στη χώρα μας με το διαγωνισμό του ΑΣΕΠ.

Πληθωριστικά πτυχία

Ο διαγωνισμός για την πρόσληψη των εκ/κών του ΑΣΕΠ οδηγεί σταθερά και αναπόφευκτα στην υποβάθμιση του πτυχίου, άρα νομοτελειακά και στην υποβάθμιση της αρχικής κατάρτησης του πτυχιούχου, αφού αυτό αποτελεί μόνο την τυπική προϋπόθεση για τη συμμετοχή στο διαγωνισμό. Παράλληλα η ύπαρξη κριτηρίων, όπως είναι οι μεταπτυχιακοί τίτλοι ή ο βαθμός πτυχίου, οδηγούν σε αναβάθμιση των στελεχών της εκπ/σης και υποβάθμιση της αρχικής εκπ/σης –

κατάρτισης των εκ/κών. Έχουμε δηλαδή την κατά αναλογία ύπαρξη πληθωριστικών τίτλων σπουδών, όπως αυτή του πληθωριστικού χρήματος. Όπως το χρήμα χάνει την ανταλλακτική του αξία, όταν τα αγαθά που παράγονται είναι λιγότερα από το χρήμα που κυκλοφορεί σε μια δεδομένη κοινωνία, έτσι και τα πτυχία χάνουν την αξιακή τους υπόσταση στην αγορά εργασίας.

Αξιολόγηση

Κομβικό σημείο στις παραπάνω εκθέσεις αποτελεί η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών, που θα γίνεται μέσα από τον έλεγχο της απόδοσής τους αλλά και αυτής των μαθητών.

Όμως ποια γνώση θα αξιολογούμε στην κοινωνία της γνώσης; Αυτή που μέσα σε ελάχιστα χρόνια απαξιώνεται;

Αναμφισβήτητο το σχολείο του μέλλοντος θα απολογείται στην αγορά και στην κοινωνία για τους στόχους του και την αποτελεσματικότητά του, δηλαδή με άλλα λόγια για την ανταποδοτικότητά του. Μόνο που η ανταποδοτικότητα δε θα «χωρέσει» έννοιες και καταστάσεις, όπως αν οι μαθητές θα είναι χαρούμενοι και κοινωνικοποιημένοι, συνεργατικοί και δημοκρατικοί. Η ανταποδοτικότητα θα υπολογιστεί στο μέτρο που οι μαθητές θα είναι έτοιμοι να ενταχθούν στην παραγωγική διαδικασία.

Υπάρχουν και άλλες αξιοπρόσεκτες καινοτόμες προτροπές μέσα στα προαναφερθέντα κείμενα, μόνο σε τίτλους αναφερόμενες από έλλειψη χώρου.

Η Διοίκηση των σχολείων ανατίθεται σε μάνατζερς περισσότερο παρά σε εκπ/κούς. Προτείνονται ιδιωτικές χρηματοδοτήσεις στην παιδεία, αφού ο κρατικός ποϋμπολογισμός θεωρείται δύσκολο να αναλάβει εξολοκλήρου το κόστος των εκ/κών αλλαγών.

Η Δευτεροβάθμια εκπ/ση είναι στενά συνδεδεμένη με την παραγωγή. Τα πανεπιστήμια χάνουν την αποκλειστικότητά τους στην Τριτοβάθμια εκπ/ση, άρα και εκ των πραγμάτων αμφισβητείται ο ρόλος τους. Ταυτόχρονα το διεθνές σύστημα κατάρτισης και πιστοποίησης ουσιαστικά τα υπερφλαγγίζει. Πρόσφατα μάλιστα κάποιες εφημερίδες πρόβαλαν το παραπάνω γεγονός στα πρωτοσέλιδά τους.

Ίσως κάποιος να διακρίνει κιόλας μια υπερβολικά απλουστευτική σχέση ανάμεσα στη μάθηση και στην οικονομική ανάπτυξη-απασχόληση ή να βλέπει τη γνώση ως αυτοσκοπό, παραγνωρίζοντας το παιδευτικό και αξιακό status της εκπ/σης, ιδιαίτερα σε σχέση με τη Δευτεροβάθμια Εκπ/ση και τον εργαλειακό προοδευτικά προσανατολισμό της.

«Παιδαγωγός εναντίον Όργουελ (1984)»

Όμως εμείς ως παιδαγωγοί πρέπει να τονίσουμε τα αυτονόητα. Παιδαγωγός δεν είναι αυτός που παρέχει τη γνώση. Δεν είναι ο εικονικός δάσκαλος, αλλά

αυτός που έχει σάρκα και οστά.. Αυτός, που εμπνέει και καθοδηγεί το παιδί, που το ενθαρρύνει να θέτει προβλήματα, να ερευνά τις λύσεις, να ανακαλύπτει τη μάθηση (Μπρούνερ) εφαρμόζοντας γνωστικές στρατηγικές (Γκανιέ). Αυτός, που καλλιεργεί την ηθική του δικαίου (Κάντ) και προάγει την ηθική συνείδηση (Κόλμπεργκ).

Όταν ο Σκίενερ δημιούργησε τις διδακτικές μηχανές, πολλοί έσπευσαν να προαναγγείλουν την ευθανασία του Δ/λου, αφού στα μάτια τους έπνεε τα λούστια. Η αλλοτινή πλάνη τους μπορεί να επανέλθει σήμερα από τον υπερτονισμό της σημασίας της Πληροφορικής.

Δεν αμφισβητούμε την αξία της, τις τεράστιες δυνατότητές της. Μήπως όμως αποτελέσει – εν καιρώ- πλήγμα στη φανταστική – με σύμβολα- λειτουργία του εγκεφάλου μας ; (άρα στη νοημοσύνη μας). Κάπως έτσι ο Όργουελ στο περίφημο έργο του «1984» προφήτευσε την αλλαγή της ιστορίας και το ξαναγράψιμο της κατά το δοκούν. Η έκρηξη που συντελέστηκε στα Μ.Μ.Ε. και η αυξανόμενη προοδευτικά αθέμιτη είσοδος της στην καθημερινή μας ζωή, κάνουν σήμερα περισσότερο επίκαιρο παρά ποτέ τον Όργουελ.

Γιατί δυστυχώς σήμερα η στυγνή δικτατορία – εν μέσω Δημοκρατίας – των Μ.Μ.Ε., αλλοτριώνει τον άνθρωπο. Γιατί στα κανάλια λιμνάζει μια πνευματική υποβάθμιση, με κείμενα ελεεινής μορφής, που παρουσιάζουν τον ξεπεσμό ως λαϊκή έκφραση, την προστυχιά ως δυναμισμό και τη χυδαιότητα ως ρεαλισμό.

Ο σημερινός άνθρωπος – ο homo teleortikus-μπροστά στον καθοδηγητή του, χωμένος στον καναπέ του, στριμωγμένος σε χρωματιστά τοπία, πληροφοριακά εύπορος, κοινωνικά όμως έκπατρίς και αποξενωμένος, θα ψυχαγωγείται και θα ενημερώνεται φοβισμένος, αιχμάλωτος μιας εικονικής πραγματικότητας, χωρίς βούληση, χωρίς ανακλαστικά, χωρίς αντιστάσεις, χωρίς αγωνιστικό όραμα, ματρωμένος σ' ένα άνευ συρματοπλεγμάτων ηλεκτρονικό ΝΤΑΧΑΟΥ.

Ποιος είναι αυτός που μπορεί να αλλάξει την παραπάνω κοντινή, ορατή πια πραγματικότητα; Μόνο ο εκπαιδευτικός. Αυτός, δηλαδή, που μπορεί να αναδείξει τις ανθρώπινες σχέσεις, το διάλογο – την κοινωνικοποίηση – την ελευθερία της έκφρασης, το κριτικό πνεύμα, που τόσο απαραίτητο έγινε πια.

Άλλωστε, ακόμη και σε μια αναμφισβήτητη μελλοντική σύγκλιση των εκ/ών συστημάτων, ο πολιτισμός θα εξακολουθήσει να μεταδίδεται από άνθρωπο σε άνθρωπο.

Βιβλιογραφία

Δημητρακόπουλος Μιχ.: Μια εισαγωγή στο φιλοσοφικό κίνημα του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού. Τεύχος 6^ο και 7^ο.

Δημητρακόπουλος Μιχ. : NIETZSCHE : Μια ματιά στην πολιτεία και στον πολιτισμό.

Δημητρακόπουλος Μιχ. : Πολιτική ηθική και οικονομία.

10ο Πανελλήνιο Εκ/κό Συνέδριο ΔΟΕ-ΠΟΕΔ: « Τα αναλυτικά προγράμματα στην Πρωτοβάθμια Εκπ/ση», Ιωάννινα 1996

12^ο Πανελλήνιο Εκ/κό Συνέδριο ΔΟΕ-ΠΟΕΔ : « Η αξιολόγηση στην Εκπ/ση», Χίος – 1998

14^ο Πανελλήνιο Εκ/κό Συνέδριο ΔΟΕ-ΠΟΕΔ : « Μόρφωση – Επιμόρφωση – Μετ/ση – Μετ/σπουδές», Κέρκυρα – 2000

Λεοντσίνης Γεώργιος : Διδακτική της Ιστορίας

Μάνος Κώστας : Ψυχοπαιδαγωγική Συμβουλευτική

Ματθαίου Δημήτριος : Η εκπ/ση απέναντι στις προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα.

Μπερερής Πέτρος : Για μια Διαπολιτισμική εκπ/ση σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία.

Παππάς Αθανάσιος : Διαπολιτισμική Παιδαγωγική και Διδακτική.